

การอธิบายการทำตามกฎและปัญหาภาษาเฉพาะตัว

หลังจากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอทัศนะของนักปรัชญาขึ้นมาเป็นตัวอย่างบ้างแล้ว ในบทที่ 3 ผู้วิจัยจะยังไม่วิจารณ์ทัศนะเหล่านี้ (จะนำไปพิจารณาอีกครั้งในบทที่ 5) ทัศนะของนักปรัชญาเหล่านี้เป็นเพียงการเปิดประเด็นเพื่อนำไปสู่การอธิบายในรายละเอียด

การจะเข้าใจเรื่องภาษาเฉพาะตัวของวิตต์เกนสไตน์ได้อย่างกระจ่างนั้น ผู้วิจัยคิดว่าควรทำความเข้าใจจากแนวปรัชญาระยะหลังของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการทำตามกฎ และแนวความคิดอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น เรื่องเกมภาษา เรื่องรูปแบบของชีวิต การทำความเข้าใจตัวเนื้อเรื่องภาษาเฉพาะตัวของวิตต์เกนสไตน์ โดยผ่านแนวคิดเหล่านี้ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในปรัชญาระยะหลังของวิตต์เกนสไตน์นั้นจะให้คำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นในบทที่ 4 นี้ จึงเป็นคำอธิบายของผู้วิจัยเอง ผู้วิจัยเห็นด้วยกับครีปกีในการเข้าใจปัญหาภาษาเฉพาะตัวของวิตต์เกนสไตน์ โดยพิจารณาจากแนวคิดเรื่องการทำตามกฎ แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับครีปกีที่พิจารณาว่าวิตต์เกนสไตน์เสนอปัญหาในเชิงสkeptical ซึ่งจะได้อธิบายถึงอีกครั้งในบทที่ 5

การทำตามกฎคือการใช้ปฏิบัติ

การทำตามกฎเป็นการทำให้คำที่ใช้อยู่นั้นมีความหมายคงที่ การที่จะทำให้มีความหมายคงที่ได้นั้นจะต้องเกิดจากการปฏิบัติ วิตต์เกนสไตน์กล่าวว่า

"ดังนั้นการทำตามกฎก็คือ การปฏิบัติการใช้ "เชื่อ" ว่าเราทำตามกฎนั้นไม่ใช่การทำตามกฎ ดังนั้นเราไม่สามารถทำตามกฎได้ "โดยลำพังหรือเฉพาะตัว" เพราะมิฉะนั้นแล้ว การเชื่อว่าจะทำตามกฎก็จะเป็นอย่างเดียวกับการทำตามกฎ" (PI 202)

การปฏิบัตินี้จะต้องเป็นการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เป็นการกระทำครั้งเดียวในชีวิตแล้วก็ได้ทำอีกเลย การปฏิบัตินั้นเกิดจากการกระทำซ้ำกันและทำจนเป็นลักษณะที่เรียกว่าเป็นสถาบันหรือเรียกได้ว่าปฏิบัติจนเป็นจารีตประเพณี ดังจะเห็นได้จาก :

สิ่งที่เราเรียกว่า "การทำตามกฎ" นั้น จะเป็นไปได้หรือที่ "คนคนเดียว" ก็
สามารถทำตามกฎได้ และจะเป็นไปได้หรือที่เขาทำ "เพียงครั้งเดียว" ในชีวิต
สิ่งนี้คือข้อคิดที่พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องไวยากรณ์ ของการแสดงออกในสิ่งที่เรียกว่า
"การทำตามกฎ" นั้นเอง เป็นไปไม่ได้เลยที่จะบอกว่าคนนั้นทำตามกฎ โดยที่
เขาเคยทำเพียงครั้งเดียว เป็นไปไม่ได้ที่จะรายงานเพียงครั้งเดียว หรือออกคำสั่ง
เพียงครั้งเดียว หรือว่าเคยเข้าใจเพียงครั้งเดียวและอื่น ๆ การทำตามกฎ
การรายงาน หรือการออกคำสั่งหรือการเล่นหมากรุกจะต้องเป็นการทำในลักษณะ
"จารีตประเพณี" การจะเข้าใจประโยคหนึ่ง ๆ หมายถึงการ เข้าใจภาษาหนึ่ง ๆ
และการจะเข้าใจภาษาหนึ่ง ๆ ได้ นั้น หมายถึงเราจะต้องควบคุมเทคนิคของการใช้
ภาษานั้น ๆ ได้ (PI 199)¹

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า "ไวยากรณ์" (Grammar) ในปรัชญาของวิตต์เกน-
สไตน์ระยะหลังนั้น ไม่ได้เป็น "ไวยากรณ์" ในความหมายทั่วไปที่หมายถึง โครงสร้างของ
ประโยคในทางภาษาศาสตร์ แต่คำว่า "ไวยากรณ์" ที่วิตต์เกนสไตน์ใช้นั้น หมายถึง ระบบ
ที่บังคับลักษณะของภาษาอันได้แก่ การใช้และเกมภาษา นอกจากนั้น ผู้วิจัยแปลต้นฉบับของ
วิตต์เกนสไตน์ ในย่อหน้าสุดท้ายของ PI 199 ว่า "เป็นการเข้าใจภาษาหนึ่ง ๆ" จากต้น
ฉบับที่ว่า "To understand a sentence means to understand a language to
understand a language means to master of a technique" ทั้งนี้เนื่องจาก
เข้าใจว่า ในที่นี้วิตต์เกนสไตน์ไม่ได้หมายถึงภาษาทั่วไป เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ
ฯลฯ แต่หมายถึง ภาษาที่เป็นเกมภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาการคำนวณ ภาษาการออกคำสั่ง
ภาษาการเชื่อเชิญ ภาษาการขอร้อง ฯลฯ

¹Ludwig Wittgenstein, Philosophical Investigations, p.102.

ปัญหาที่ตามมาคือ การปฏิบัติเช่นว่านี้มีความหมายแค่ไหนเพียงไร การปฏิบัติในลักษณะที่เป็นสถาบัน หรือเป็นจารีตประเพณีนั้นจะเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าไม่มีการสอน (training) และการเรียนรู้ (learning) เมื่อเราได้รับการสอน เราก็จะกระทำในวิถีทางที่ได้รับการสั่งสอนมา (PI 198) นั้นหมายความว่า การทำตามกฎในที่นี้คือ การเลือกหนทางที่แน่นอนหนทางหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ หนทางที่จะสอดคล้องกับกฎ (according to the rule) หนทางที่เราเลือกนี้ก็คือ หนทางที่เราถูกอบรมสั่งสอนมา กรณีที่จะอธิบายประเด็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ ตัวอย่างของวิตต์เกนส์ไตน์ในเรื่องครูสอนนักเรียน เรื่องจำนวนธรรมชาติ (natural number) ในระบบฐานสิบ เรื่องแรกครูต้องเขียนเลขให้นักเรียนดู แล้วก็ให้นักเรียนเขียนเอง ครูอาจจะแนะวิธีการเขียนก่อน การที่จะบอกว่านักเรียนเข้าใจ คือ การที่นักเรียนเขียนได้เองอย่างเป็นอิสระ ถ้านักเรียนเขียนผิด เช่น แทนที่จะเขียน 0, 1, 2, 3, 4, 5 ..... กลับเขียนเป็น 1, 0, 3, 2, 5, 4..... เราก็จะอธิบายว่าเขียนผิด บางทีอาจจะมีความผิดพลาดที่ดูเหมือนเป็นระบบ (systematic disorder) เช่น เขียน 2, 3, 2, 3 ... วิตต์เกนส์ไตน์บอกว่าจริง ๆ แล้วไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนระหว่างความผิดพลาดที่ยุ่งเหยิง (random mistake) กับความผิดพลาดที่เป็นระบบ (systematic mistake) ขึ้นอยู่กับว่า เราจะกำหนดว่า "ยุ่งเหยิง" กับ "เป็นระบบ" นั้นเป็นอะไร พวกที่ผิดพลาดที่ดูเหมือนเป็นระบบนั้น เราก็จะสอนให้เขาเลิกปฏิบัติ บางทีเราอาจจะต้องยอมรับวิธีของเขา แต่วิธีที่ครูสอนก็เป็นวิธีอีกวิธีหนึ่งที่ไม่เหมือนของเขา ถึงตรงนี้ความสามารถของนักเรียนในการเรียนก็จะสำเร็จ (PI 143) แม้ว่าวิตต์เกนส์ไตน์จะบอกว่าความผิดพลาดที่เป็นระบบนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรากำหนดขึ้นมา แต่น่าสงสัยตรงที่ว่า ความผิดพลาดที่เป็นระบบนั้น คือ การทำตามกฎของนักเรียนหรือไม่ ประเด็นนี้วิตต์เกนส์ไตน์อธิบายว่า สมมติว่าเวลานั้นนักเรียนเข้าใจอนุกรมของจำนวนธรรมชาติแล้ว ต่อไปครูจะสั่งให้นักเรียนทำเลขที่อยู่ในรูปของ $+n$ ครูก็ให้ตัวอย่างพร้อมคำอธิบาย แล้วก็ทดสอบให้นักเรียน $+1$ โดยให้นักเรียนทำงานถึง 1000 ต่อไปครูให้นักเรียนต่ออนุกรม $+2$ ต่อจาก 1000 ขึ้นไป นักเรียนคนหนึ่งเขียนว่า 1000, 1004, 1008, 1012 โดยที่ตัวนักเรียนเองคิดว่าเขาได้ทำตามคำสั่งของครูแล้วที่ให้นักเรียนสอง แล้วก็ยืนยันว่า เขาคำ "เหมือน" กับที่เคยทำ กรณีเช่นนี้ เราจะต้องอธิบายให้นักเรียนฟังใหม่ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วนักเรียนเข้าใจคำสั่งของครูผิดไป

โดยคิดว่าคำสั่งคือ "บวก 2 จนถึง 1000, บวก 4 จนถึง 2000, บวก 6 จนถึง 3000 ฯลฯ กรณีเช่นนี้ก็เหมือนกับกรณีที่คนเข้าใจการบอกทิศโดยการชี้มือแทนที่จะเข้าใจทิศจากข้อศอกไปจนถึงนิ้ว กลับกลายเป็นเข้าใจทิศโดยดูจากปลายนิ้วไปหาข้อศอก (PI 185) กรณีที่ยกขึ้นมานี้นักเรียนคนนี้เชื่อว่า เขากำลังทำตามกฎการบวกสองเท่าที่จริงแล้วเป็นการตีความกฎการบวกสองแบบที่ไม่เหมือนกับกฎการบวกสองของเรา หรือเราพูดได้แค่เพียงว่า การที่เขาไม่เข้าใจการบวกสองนั้น เพราะว่าเขาเข้าใจกฎการบวกสองต่างไปจากเรานั่นเอง ปัญหาอาจจะเกิดจากการที่เขาไม่เคยบวกสองเกินเลขจำนวน 1000 ก็ได้ หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นการบกพร่องในความสามารถจะเรียนรู้ การสอนจะเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าเด็กนักเรียนยังคงยืนยันที่จะทำอนุกรมของจำนวนนับแบบที่นักเรียนเข้าใจ ในแง่หนึ่งการสอนเป็นการเตรียมพื้นฐานบางอย่าง เช่น การอธิบายให้เด็กเรียนเข้าใจจำนวนนับอย่างง่าย การให้ตัวอย่าง ให้เด็กเรียนลองฝึกทำเอง ซึ่งหมายความว่า ต้องทำวิธีนี้ไม่ใช่วิธีอื่นและที่สำคัญ คือหลังจากการสอนเบื้องต้นแล้ว นักเรียนก็ยังต้องทำสิ่งที่ไม่เคยทำ นั่นคือทำอนุกรมของจำนวนนับในตัวอย่างใหม่ และสิ่งนี้อาจเรียกได้ว่า "เป็นสิ่งที่สอนไม่ได้" นั่นคือ การที่นักเรียนจะต้องควบคุมบังคับเทคนิค (master technique) แล้วนำไปประยุกต์กับกรณีใหม่ ๆ (PI 692) เป็นที่น่าสังเกตว่า การสอนนั้นเป็นการคาดหวังพฤติกรรมบางประการของผู้ที่รับการสอนว่าจะต้องเป็นอย่างไรอย่างนั้น นั่นคือ ภายหลังจากที่ได้รับการสอนแล้ว ผู้เรียนก็จะเข้าไปอยู่ในเกมภาษาบางอย่าง "การอธิบายเป็นเรื่องภาษาหลังจากที่การสอนบรรลุผลแล้ว" (Z 419) ดังที่วิคตอร์ เกนส์ไตน์อธิบายไว้ใน Zettel² สิ่งที่น่าพิจารณาตามมามีคือ การส่งสัยจะเป็นไปได้ก็เป็น การข้อสงสัยภายในเกมภาษา วิคตอร์ เกนส์ไตน์ยกตัวอย่างครูกับนักเรียนในหนังสือ On Certainty กล่าวคือ

²Ludwig Wittgenstein, Zettel, 2nd ed., trans. G.E.M. Anscombe, eds, G.E.M. Anscombe and G.H. Von Wright (Oxford : Basil Blackwell, 1988) p.73.

นักเรียนไม่ยอมฟังคำอธิบายของครู แล้วก็ขัดจังหวะด้วยการสงสัยทุกอย่าง เช่น การมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในขณะที่เด็วยังไม่ได้เรียนรู้ในการถามคำถาม และที่สำคัญคือยังไม่ได้เรียนรู้เกม ซึ่งครูกำลังพยายามสอนอยู่ เด็กเรียนรู้จากการเชื่อผู้ใหญ่ การสงสัยมีขึ้นภายหลังจากที่มีความเชื่อแล้ว³

ลักษณะของการปฏิบัติตามกฎที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเห็นด้วยกัน ผู้ที่ได้รับ การสอนมาเหมือน ๆ กัน จะต้องเห็นด้วยกันในการประยุกต์กฎกับกรณีที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ดังที่ วิตต์เกนสไตน์ได้อธิบายว่า เราสามารถตีความกฎไปได้หลายประการ (PI 198) ตัวกฎนั้น แสดงให้เห็นอยู่ในรูปของข้อความสูตรต่าง ๆ หรือว่าสัญลักษณ์ สิ่งเหล่านี้เราตีความได้ ปัญหาที่วิตต์เกนสไตน์ยกขึ้นมา เช่น จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าคนหนึ่งบอกว่า ดอกไม้ดอกนี้สีแดงส่วนอีก คนหนึ่งบอกว่า สีฟ้า (PI P.226) ก็จะต้องมีการตกลงกันเกี่ยวกับความหมายของคำ และใช้ คำดังกล่าวในแต่ละสถานการณ์ (context) ให้ถูกต้อง วิตต์เกนสไตน์กล่าวว่า "ถ้า ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารแล้วจะต้องมีการเห็นสอดคล้องกัน ไม่ใช่แต่เพียงนิยาม ของคำเท่านั้น แต่จะต้องเห็นด้วยกันในการตัดสิน (judgement) อีกด้วย (PI 242) นั้น หมายความว่า การตัดสินดังกล่าวเป็นการตัดสินว่าอะไรถูกอะไรผิด และเป็น การเห็นด้วยกันใน ภาษาที่มนุษย์ใช้ ไม่ใช่เป็นการเห็นด้วยกันในความเห็น (opinions) แต่เป็นการเห็นด้วยกัน ในรูปแบบของชีวิต (PI 241) ที่กล่าวว่า "ไม่ใช่เป็นการเห็นด้วยกันในความเห็น" นั้น หมายความว่า การที่จะยุติปัญหาของการมีความเห็นหลากหลายนั้น แท้ที่จริงต้องมาจากการตกลงกัน ซึ่งก็คือการสั่งสอนอบรมกันในรูปแบบของชีวิตแต่ละรูปแบบ การเห็นด้วยกันนั้นทำให้การ ทำตามกฎเป็นไปได้

---

³Ludwig Wittgenstein, On Certainty, trans. G.E.M. Anscombe and Denis Pual eds. G.E.M. Anscombe and G.H. Von Wrigh (New York : Haper Torchbook, 1972) p.40

การทำตามกฎกับสภาวะทางจิต (Mental State)

วิตต์เกนส์ไตน์ไม่เห็นด้วยกับข้ออ้างที่ว่า ความหมายของคำที่เราใช้นั้นปรากฏขึ้นในจิตของเรา (comes before our mind) การเข้าใจความหมายของคำได้นั้นก็ต่อเมื่อเราได้ยินหรือพูดคำนั้น อย่างไรก็ตามอาจมีสถานการณ์บางอย่างอาจจะทำให้เราสับสนและคิดว่าเราเข้าใจความหมายของคำ เช่นในกรณีที่เชื่อว่า มีบางสิ่งบางอย่าง "ปรากฏอย่างฉับพลันทันที" ขึ้นมาแล้วเราก็เข้าใจในช่วง "เศษเสี้ยววินาทีนั้น" สิ่งนี้วิตต์เกนส์ไตน์ไม่คิดว่าเรากำลังเข้าใจคำนั้น เพราะการเข้าใจต้องเกิดจากการ "การใช้" ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาหนึ่ง (PI 138) กรณีตัวอย่างเช่น คำว่า "ทศกัณฐ์" สำหรับผู้ที่ไม่เคยได้อ่านวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์มาก่อนก็คงจะไม่เข้าใจว่า หมายถึงอะไร เป็นไปได้ว่าอาจจะเข้าใจว่ามีลิบหน้า แต่นั่นหมายความว่ามีความรู้ภาษาบาลีอยู่บ้าง จึงได้แปล "ทศ" หมายความว่า "สิบ" และ "กัณฐ์" หมายความว่า "คอ" รวมความแล้วอาจจะหมายถึงคนลิบหน้า หรือสัตว์ประหลาดลิบหน้าก็ได้ นั่นก็ไม่ใช่ทศกัณฐ์ที่เราเข้าใจ เพราะเราหมายถึงยักษ์หรือตัวละครในวรรณคดีรามเกียรติ์ หรือในบางสถานการณ์เราพูดเปรียบเปรยว่า "ตีหน้ายักษ์ราวกับทศกัณฐ์" เราเข้าใจความหมายว่า เป็นการพูดเพื่อกระทบกระเทียบ เพราะเราเคยได้ผ่านการเรียนวรรณคดี ผ่านสถานการณ์บางอย่างที่เป็นการกล่าวให้ทราบ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้สำหรับกรณีครูกับนักเรียนในเรื่องการต่ออนุกรม ถ้าเราบอกว่านักเรียนเข้าใจกฎของการบวกสอง เราหมายถึงว่านักเรียนบวกสองได้เองอย่างถูกต้อง ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น คนมักจะเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า การเข้าใจการบวกสองนั้นเป็นเรื่องที่ตามมาภายหลัง วิตต์เกนส์ไตน์ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ว่า "การเข้าใจกฎ หรือสูตร หรือข้อความที่ว่า "ฉันสามารถดำเนินต่อไปได้แล้ว" นั้นแท้ที่จริงไม่มีอะไรอยู่เบื้องหลังการกล่าวถึงสูตรนั้น แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังก็คือ สถานการณ์เฉพาะต่างหาก" (PI 154) แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตข้อความตอนท้ายของ PI 154 นั้น วิตต์เกนส์ไตน์ยอมรับว่ามีกระบวนการ (รวมทั้งกระบวนการทางจิต) ซึ่งเป็นลักษณะประกอบของการเข้าใจ (characteristics of understanding) แต่การเข้าใจไม่ใช่กระบวนการทางจิต และใน PI 155 ที่ว่า "ในสถานการณ์ที่ผู้ยังมีประสบการณ์เช่นที่ว่ามันต่างหาก เราจะเรียกว่า

เขาเข้าใจ" โดยทั่วไปเรามักจะเข้าใจว่า คำมีความหมายโดยจับคู่หรือเกิดขึ้นภายในตัวเรา มิฉะนั้นแล้วเราจะสับสน เรามักจะไม่เข้าใจว่า เข้าใจก็คือพูดออกมาได้ (PI 507) กรณีตัวอย่างเช่นว่า เราสามารถเข้าใจเกมหมากรุกได้ ก็คือต้องเล่นได้จริง ๆ เพราะมิฉะนั้นแล้วจะมีผลสำคัญตามมา คือจะแยกไม่ได้ระหว่างคนที่เพิ่งจะมาดูการเล่นหมากรุกครู่เดียวกับคนที่เล่นหมากรุกได้ว่าใคร "เข้าใจ" เกมหมากรุก นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจที่สับสนในการจะเข้าใจความหมายของคำในแง่ของการอ้างถึงสภาวะทางจิต หรือความสามารถอันเนื่องมาจากสภาวะทางจิต แต่ไม่ว่าจะอ้างถึงในแง่กระบวนการ สภาวะ หรือความสามารถก็ไม่ได้ทำให้เราสามารถกำหนดความหมายของคำได้อย่างที่เราแสดงออกมา ไม่ว่าจะอ้างว่าภายในจิตเป็นภาพ ปัญหาคือภาพภายในจิตอาจจะมีหลายลักษณะ แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่า ความหมายของสิ่งที่เราพูดออกมามตรงกับภาพภายในจิตภาพใด หรืออาจจะไม่ตรงกับภาพใดเลยก็เป็นได้ (PI 389) วิคตอร์ เคนส์ไต์นักล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า "ถ้าพระเจ้ามองดูเข้าไปภายในจิตของเรา พระองค์จะไม่สามารถรู้ได้ว่าเรากำลังพูดถึงสิ่งไหน" (PI 217) หรือตัวอย่างที่ วิคตอร์ เคนส์ไต์นั เล่นเป็นเชิงคำถามว่า เวลาเราพูดว่า "ที่นี้อากาศเย็น" หมายถึง "ที่นี้อากาศร้อน" (ภายในจิต) เราทำเช่นนี้ได้หรือไม่" (PI 510) คำตอบคือ เป็นไปไม่ได้ แม้ว่าเราสามารถมีจินตภาพของอากาศร้อนภายในจิตได้ แต่ก็ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับ ความหมายของข้อความที่เราพูดออกมาว่า "ที่นี้อากาศเย็น"

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่วิคตอร์ เคนส์ไต์นัอธิบายเกี่ยวกับความเข้าใจความหมายของคำนั้น ไม่มีความสัมพันธ์อะไรกับสิ่งที่เชื่อกันว่า เกิดขึ้นภายในจิต หรือเป็นกระบวนการของจิต วิคตอร์ เคนส์ไต์นัไม่ได้ตอบคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่ของจิต แต่เป็นการอธิบายการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อว่า มีอะไรเกิดขึ้นภายในจิตของคนเรา วิคตอร์ เคนส์ไต์นักล่าวถึงกรณีการคิด (thinking) ซึ่งคล้ายกับการพิจารณาเข้าใจ คือมีการอ้างถึงสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิต เขากล่าวว่า "เราน่าจะจินตนาการถึงคนที่มึนแต่การคิดที่ตั้งออกมาภายนอก (เช่นเดียวกับการที่คนเราสามารถอ่านได้ก็ต่อเมื่ออ่านออกเสียง)" (PI 331) แต่ว่าตราบเท่าที่เรายังคงมีคำที่อ้างถึงจิต ความสับสนยังคงมีอยู่ และแท้ที่จริงแล้วในชีวิตเรายังคงเต็มไปด้วยคำประเภทเหล่านี้ และยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก

กฎกับเกมภาษา

ความสัมพันธ์ระหว่างกฎกับเกมภาษาในปรัชญาระยะหลังของวิตต์เกนสไตน์เป็นสิ่งยังเป็นปัญหาว่า สองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร แต่ก่อนที่จะพิจารณาปัญหานี้ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเกมภาษาเสียก่อน

วิตต์เกนสไตน์เปรียบเทียบเกมภาษากับเกม เกมเหล่านี้หมายถึง เกมต่าง ๆ เช่น เกมที่ใช้ไม้เล่น เกมที่เล่นด้วยลูกบอล โอลิมปิกเกม เกมเหล่านี้ไม่ได้มีอะไรเหมือนกันทุกประการ แต่มีลักษณะคล้ายกัน เกมบางเกมอาจจะเป็นการเล่นเพื่อแข่งขัน บางเกมไม่ใช่เล่นเพื่อการแข่งขัน (PI 66) จากข้อสังเกตนี้ของวิตต์เกนสไตน์น่าจะเข้าใจได้ว่า คำว่า "เกม" เองนั้นไม่ได้มีความหมายที่กำหนดแน่นอนลงไปได้ หรือมีลักษณะร่วมที่เป็นสารัตถะ เกมต่าง ๆ นี้มีความสัมพันธ์กันที่เรียกว่า ความคล้ายกันในครอบครัว (Family Resemblance) วิตต์เกน-สไตน์เปรียบเทียบความคล้ายกันภายในครอบครัว เช่น สีของนัยต์ตา รูปร่าง ท่าทาง เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ในครอบครัวมีลักษณะที่เหมือนกันบางส่วน (PI 67) การเปรียบเทียบสิ่งๆ ร่วมกันในความคล้ายคลึงได้แก่

จะเห็นได้ว่า เกม ก ถึง ฉ ไม่มีลักษณะใด ๆ ที่เหมือนกันทั้งหมด แต่มีลักษณะที่ร่วมกันบางประการเท่านั้น

การที่เราเล่นเกมต่าง ๆ กันไป หรือในอีกแง่หนึ่ง เรามีเกมภาษาต่าง ๆ ก็มันเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในรูปแบบของชีวิตต่างกันออกไปนั่นเอง วิตต์เกนสไตน์ให้ตัวอย่าง

ของเกมภาษาชนิดต่าง ๆ เช่น การรายงานเหตุการณ์ ฟังคำสั่ง เล่าเรื่องตลก ขอบคุณ ถาม คำถาม (PI 23) เกมภาษาเปลี่ยนไปได้ อาจจะมีเกมใหม่ปรากฏขึ้นได้ เกมภาษามีได้ไม่จำกัด

เกมภาษาเกี่ยวข้องกับการใช้คำในสถานการณ์ต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของร้านเมื่อเห็นลูกค้ายื่นใบสั่งซื้อแอปเปิ้ลสีแดง 5 ผล จะรู้ว่าต้องเปิดที่เก็บของที่บอกว่าเป็น "แอปเปิ้ล" แล้วก็เลือกลูกแอปเปิ้ลที่มีสีตรงกับคำว่า "สีแดง" แล้วก็นับหนึ่งถึงห้า พร้อมกับหยิบแอปเปิ้ลสีแดงออกมาทีละผล แม้ว่าเจ้าของร้านจะไม่รู้ว่า "5" หมายถึงอะไร แต่เขารู้ว่าใช้ได้อย่างไร (PI 1) ในกรณีเช่นนี้ เจ้าของร้านเข้าใจเกมของการสั่งของและการนับจำนวน ตลอดจนเกมของสีเพราะเขาใช้สิ่งเหล่านี้

ในขณะที่ใน *Tractatus Logico-Philosophicus* ชื่อหมายถึง สิ่งรองรับการมีสิ่งรองรับได้ ก็แสดงว่าข้อความนั้นมีความหมาย แต่ใน *Philosophical Investigations* ถึงแม้ไม่มีสิ่งรองรับ ข้อความนั้นก็ยังมีความหมายอยู่ เช่น กรณีตัวอย่าง मैंนาย N.N. จะตาย (เจ้าของชื่อตาย) แต่ไม่ได้ทำให้ความหมายนั้นตายไปด้วย (PI 40) การมีความหมายจึงเกี่ยวข้องกับการใช้ในเกมภาษาต่าง ๆ

เกมแต่ละเกมนั้นมีกฎตายตัวบังคับอยู่ เช่น ในเกมหมากรุกก็จะมีวิถีเดินของม้า ชุนโคน เรือ ฯลฯ ต่าง ๆ กันออกไป นอกจากนั้นยังมีกฎของการแพ้ชนะ กล่าวคือ ชุนถูกรุกจนหนีไม่ได้ หรือว่ากฎของหมากรุกคือกฎที่ต้องเป็นการแข่งขัน คือมีการแพ้ชนะ หรือว่ามีกฎเช่นว่าถ้าแพ้ชนะกันไม่ได้ก็ให้ถือว่าเสมอกัน จะใช้วิธีตัดสินด้วยวิธีการให้คะแนนไม่ได้ เป็นต้น วิดต์ เกนส์ ไตน์ เปรียบเทียบกับการทำกับข้าว (เปรียบเทียบเป็นเกมอย่างหนึ่ง) ก็ต้องมีกฎหรือสูตรส่วนผสม วิธีปรุง ซึ่งมีเป้าหมายคือทำกับข้าวให้อร่อย เช่นเดียวกับกรณีชักผ้า เป้าหมายคือชักให้สะอาด แต่ในกรณีการใช้ภาษามีลักษณะที่เป็นไปเอง (autonomous) ถ้าเราไม่ทำกับข้าวตามสูตร เราบอกว่าทำผิด หรือในกรณีที่ไมเล่นหมากรุกตามกฎที่ให้ เรือเดินตรง เรากลับเดินตนเองนั้นเรากำลังเล่นเกมอื่น แต่ในขณะที่ถ้าเราไม่ใช้ภาษาตามกฎ ไม่ได้หมายความว่า เราทำผิด แต่เรากำลังพูดถึงสิ่งอื่น (Z 320) ตรงนี้อาจจะทำให้เราตีความไปไกลถึงขนาดที่ว่า ภาษานั้นไม่มีกฎเกณฑ์ที่เป็นไปได้ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะตีความไปทำนอง

ที่ว่า ถ้าไม่ทำตามกฎบางกฎของการใช้ภาษา นั้นหมายความว่า บังเอิญการใช้ภาษานั้นไปตรงกับเกมภาษาอื่น ถ้าจะบอกว่าไม่มีความหมายก็ได้ เพราะแม้จะ ไม่มีความหมายในเกมนี้แต่ ไม่มีความหมายในเกมอื่น นอกจากนั้นวิตต์ เกนส์ไตน์ยัง ได้อธิบายว่า ลองคิดถึงเกมเทนนิส ไม่มีกฎข้อไหนของเทนนิสที่บอกว่าเราตีสูงได้ไม่เกินเท่าใด (PI 68) สมมติว่ามีผู้เล่นเทนนิส ได้สูงมากจนวันรุ่งขึ้นถึงจะตกลงมา เราจะเรียกว่า เขาเล่นเทนนิสหรือไม่ ต้องตอบว่าเขาไม่ทำตามกฎ เพราะว่ากฎซึ่งได้รับการฝึกสอนมา นั้นมีการคาดหวังพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอก ด้วย การตีเทนนิสแล้ว ไม่ตลกตือว่าไม่ได้ทำตามกฎ และเกม ๆ นั้นก็จะไม่เรียกว่า เกมเทนนิส สมมติว่าคนที่เล่นเทนนิสส่วนใหญ่ตีแล้วตกวันรุ่งขึ้นเสมอ เกมเทนนิสอาจจะเลิกเล่นไปเลยก็ได้

จากกรณีตัวอย่างใน Z 320 ที่วิตต์ เกนส์ไตน์พูดถึงถึงกฎของภาษาว่า มีลักษณะที่ไม่ตายตัวหรือเป็นไปเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภาษาไม่มีกฎแน่นอนนั้น น่าจะหมายความว่า การทำตามกฎของเกมนั้น มีเป้าหมายเสมอ นั่นคือเป้าหมายของเกมนั้น เช่น เพื่อสนุกเพื่อเอาชนะ ฯลฯ แต่เป้าหมายของภาษาไม่มี หรือ เน้นอีกแง่หนึ่ง เราอาจจะเปลี่ยนเกมได้ ถ้าเกมนั้นมีอันตราย หรือว่าไม่สนุก ฯลฯ เมื่อเราเปลี่ยนเกมเราก็ต้องเปลี่ยนกฎไปด้วย แต่ภาษาโดยทั่วไปเราเปลี่ยนแปลงไม่ได้ในแง่ที่ว่า เราไม่มีทางที่จะประเมินภาษาที่ใช้มาตรฐานภายนอกภาษาได้เลย หรืออาจเปรียบเทียบได้กับการที่คน ๆ หนึ่ง อาจจะทำกิจกรรมต่าง ๆ เรามีสิทธิเลือกได้ว่าจะทำอะไร หรือจะเล่นเกมอะไร เช่น ชอบเล่นหมากรุก แต่ไม่ชอบเล่นไพ่ ถ้าสังคมนั้นไม่มีเกมบางอย่าง เขาก็ไม่มีโอกาสเลือกเล่นเกมนั้น แต่ในกรณีของเกมภาษานั้น เราไม่มีสิทธิเลือก เพราะมันเป็นรูปแบบของชีวิตเรานั่นเอง (PI 23) เช่น การที่เราเข้าใจเรื่องตลก หรือการขอบคุณเพราะเรามีรูปแบบของชีวิตบางอย่างที่ทำให้เราเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้ ทั้งนี้เพราะเราเป็นสมาชิกของประชาคมที่มีรูปแบบชีวิตนั้น ๆ

รูปแบบของชีวิต

แนวความคิด เรื่องรูปแบบของชีวิต เป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง ในปรัชญาาระยะหลังของ วิตต์ เกนส์ไตน์ รูปแบบของชีวิต เป็นคำตอบของกิจกรรมการใช้ภาษาของมนุษย์ในทุกรูปแบบ

กล่าวคือเมื่อมีคำถามว่า ทำไมเขาจึงทำเช่นนั้นเช่นนี้คำตอบคือ ก็เพราะเขามีรูปแบบของชีวิต เช่นนั้น เขาจึงปฏิบัติเช่นนั้น เราจะถามต่อไปอีกไม่ได้เลยว่า ทำไมเขาจึงมีรูปแบบชีวิตเช่นนั้น แต่เราต้องยอมรับ (PI p.226) กล่าวคือการใช้ภาษาในแต่ละสถานการณ์นั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของชีวิต ผู้ที่มีส่วนร่วมในรูปแบบของชีวิตนั้น ๆ จึงจะเข้าใจการใช้ภาษาในสถานการณ์ดังกล่าวได้ วิตต์ เกนส์ไตน์กล่าวเปรียบเทียบได้ว่า "ถ้าสิ่งใดสามารถพูดได้ เราก็คงไม่เข้าใจมัน" (PI p.223) หมายความว่า สิ่งใดกับมนุษย์ไม่ได้มีส่วนร่วมอะไรกันในรูปแบบของชีวิต รูปแบบชีวิตของมนุษย์ที่เรามีส่วนร่วมกัน เช่น การออกคำสั่ง การนับ การคำนวณ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ไม่มีอยู่ในรูปแบบชีวิตของสัตว์

วิตต์ เกนส์ไตน์มีกล่าวว่า การเห็นด้วยกันอันจะนำมาสู่การรับแนวความคิด (concept) เดียวกันนั้น "ไม่ได้เป็นการเห็นด้วยกันในความเห็นแต่เป็นการเห็นด้วยกันในรูปของชีวิต" (PI 241) สิ่งที่น่าสนใจคือ การที่คนมีรูปแบบของชีวิตที่ต่างกันนั้นเราขัดแย้งกันหรือไม่ ปัญหาแรกคือ คนที่มีรูปแบบชีวิตต่างกันจะเข้าใจกันหรือไม่ ปัญหาที่สองคือ สองคนขัดแย้งกันหรือไม่ คำตอบของทั้งสองคำถามในสายตาของวิตต์ เกนส์ไตน์คือ คำถามแรกตอบว่า ไม่เข้าใจ ส่วนคำถามที่สองตอบว่า ไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด เช่น กรณีของคนที่นับถือพอมตหมอสีกับคนที่นับถือนิลิกส์ ในสายตาของวิตต์ เกนส์ไตน์ทั้งสองคน ไม่ได้ขัดแย้งกัน คนที่นับถือพอมตหมอสีไม่เข้าใจคนที่นับถือนิลิกส์ เขาจะเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อมีส่วนร่วมในรูปแบบของชีวิตแบบนิลิกส์กล่าวคือ เริ่มเข้ามารับการสอนหรือเรียนนิลิกส์ คล้าย ๆ กับเด็กที่เริ่มหัดเรียนบวกเลข จนกว่าจะทำตามกฎได้จึงจะถือว่าเป็นสมาชิกของชาวบวกเลข (an adder)

แนวความคิดเรื่องรูปแบบของชีวิตนี้เองที่มีผู้กล่าวหาวิตต์ เกนส์ไตน์ เป็นนักสัมพัทธนิยม (Relativism) ทั้งนี้เพราะเหตุที่ว่าแต่ละรูปแบบของชีวิตนั้นย่อมมีระบบความคิดของตัวเอง การตรวจสอบความจริงความเท็จนั้นต้องใช้มาตรฐานภายในระบบของแต่ละรูปแบบชีวิต ดังนั้น จะใช้มาตรฐานที่ตรวจสอบข้อความวิทยาศาสตร์ใช้กับข้อความทางศาสนาไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเราไม่สามารถใช้เกมภาษาประเภทหนึ่ง ไปโต้แย้งเกมภาษาอีกประเภทหนึ่งไม่ได้ "เกมภาษาต่าง ๆ มีพื้นฐานอยู่บนรูปแบบของชีวิต ไม่ใช่เหตุผล (OC 609)

ปัญหาประสบการณ์เฉพาะตัว

เรื่องประสบการณ์เฉพาะตัวนี้ถือว่าเป็น "ตัวเนื้อเรื่อง" ของปัญหาภาษาเฉพาะตัว กล่าวคือ เข้าใจว่าปัญหาภาษาเฉพาะตัวที่ปรากฏใน Philosophical Investigations เริ่มตั้งแต่ PI 243 เป็นต้นไป จนถึงราว PI 317 และรวมทั้งข้อเขียนที่ปรากฏใน Notes for Lectures on Private Experience and Sense Data ซึ่งเดิมที่ตีพิมพ์ในวารสาร Philosophical Review LXXVII (1968) โดยมี รัส รีส (Rush Rhees) เป็นบรรณาธิการ การอธิบายเรื่องประสบการณ์เฉพาะตัวนี้จะเกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้ภาษาโดยยกตัวอย่าง ชื่อ และคำอธิบาย (description) ตลอดจนปัญหาการนิยามภายในและความจำ (introspection and memory) ของประสบการณ์เฉพาะตัว เป็นต้น

วิตต์เกนสไตน์ตั้งปัญหาด้วยคำถามที่ว่า "เราสามารถจินตนาการภาษา ซึ่งคนคนเดียวใช้เขียนบันทึก หรือว่าออกเสียงเพื่อแสดงถึงประสบการณ์ภายใน เช่น อารมณ์ ความรู้สึกและอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นการใช้คนเดียวได้หรือไม่ แม้ว่าสิ่งนี้จะปฏิบัติในภาษาที่เราใช้ปกติประจำวัน แต่ก็ไม่หมายความว่า ตัวอย่างที่ยกขึ้นมาทั้งหมดหมายถึงว่า คนคนเดียวนั้นจะสามารถพูดภาษา ซึ่งมีคำเหล่านี้และเขาเท่านั้นที่เป็นผู้รู้คนเดียว ดังนั้นคนอื่นไม่มีทางเข้าใจภาษาประเภทนี้ได้เลย" (PI 243) ความจริงแล้วภาษาเช่นที่ว่าก็คือ ภาษาเฉพาะตัวที่บรรยายประสบการณ์ภายในของผู้พูด เช่น ฉันหิว ฉันเจ็บปวด ฉันตั้งใจ ฉันชอบ เป็นต้น ลักษณะประโยคจะเป็นประโยคที่อยู่ในรูปของข้อความแสดงสรรพนามเอกพจน์บุรุษที่หนึ่ง (the first person statement) ซึ่งมีภาคประธานคือ "ฉัน" และมีภาคแสดง คือ คำที่แสดงสภาวะภายใน ประสบการณ์ภายใน หรือเป็นคำทางจิตนั่นเอง เช่น หิว เจ็บปวด ตั้งใจ ชอบ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าภาษาเฉพาะตัวนั้น วิตต์เกนสไตน์กล่าวไว้ใน PI 243 แล้วว่า เป็นภาษาที่ผู้พูดข้อความเช่นนั้นเท่านั้นที่จะรู้ คนอื่นไม่มีทางรู้ได้ ปัญหาตามมาก็คือ เมื่อผู้พูดข้อความนั้นพูดออกมา เช่น "ฉันรู้สึกเจ็บ" ข้อความนั้นในแง่หนึ่งอยู่ในสถานะของการเป็นภาษาสาธารณะ ในเวลาเดียวกันด้วย ข้อความดังกล่าวจึงซ้อนกันอยู่ระหว่างภาษาเฉพาะตัวกับภาษาสาธารณะ ซึ่งไม่เหมือนกับข้อความเช่น "ฉันสูงหกฟุต"

หรือ "ม้าสามตัวเดินอยู่ในสนามหญ้า" ข้อความประเภทนี้เป็นข้อความของภาษาสาธารณะ โดยแท้ เพราะไม่ได้อ้างถึงประสบการณ์ภายในของผู้พูดแต่อย่างใด ที่ว่าซ่อนกันอยู่นั้น อันที่จริงก็คือปัญหาที่แฝงอยู่ในข้อความแสดงบุรุษที่หนึ่ง ซึ่งถ้าพิจารณาในแง่มุมมองของการทำตามกฎ หรือมุมมองของเกมภาษาแล้ว ก็คือเป็นการใช้เกมภาษาที่ไม่เหมาะสมกับเกมภาษานั้น หรือในภาษาของวิตต์เกนสไตน์ก็คือความผิดพลาดของไวยากรณ์ (grammatical mistake) ไวยากรณ์ในที่นี้ไม่ใช่ไวยากรณ์ของภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ที่เราเรียนกันในสมัยเด็ก แต่เป็นไวยากรณ์ในความหมายเฉพาะ ซึ่งได้แก่ ไวยากรณ์ของการใช้ภาษาตามกฎในแต่ละเกมภาษานั้นเอง ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป

ความหมายของคำว่า "เฉพาะตัว"

วิตต์เกนสไตน์กล่าวไว้ใน PI 246 ว่า มีเพียงแต่ตัวผู้พูดเท่านั้นที่จะ "รู้" ว่าผู้พูดนั้นเจ็บบ้างหรือไม่ คนอื่นได้แต่เดา และยังกล่าวอีกว่าถ้าใช้คำว่า "รู้" ในความหมายทั่ว ๆ ไปแล้ว อาจจะพูดได้ว่า คนอื่น ๆ ก็สามารถรู้ได้เมื่อเวลาที่ผู้พูดนั้นเจ็บบ้าง ข้อความใน PI 246 นี้ไม่ได้หมายความว่า คนอื่นสามารถเดาได้ว่าผู้พูดเจ็บบ้างหรือไม่ ในเงื่อนไขที่ว่า ผู้พูดรู้อยู่แล้ว ถ้าเป็นในแง่นี้ความหมายก็จะไม่ใช่เรื่องเฉพาะตัว กล่าวคือ สามารถใช้คำได้ตามความหมายที่คงที่ แต่ถ้าความหมายของคำเป็นเรื่องเฉพาะตัวจริง ๆ แล้ว ความหมายของคำเหล่านี้ก็จะแตกต่างออกไปในแต่ละคน คนอื่นไม่มีทางเดาได้เลย

ส่วนใน PI 253 อาจจะทำให้เข้าใจไปได้ว่า ความรู้สึกต่าง ๆ นั้นผู้พูดหมายถึงว่าผู้พูดเท่านั้นที่ "มี" ความรู้สึกส่วนคนอื่นไม่มีเจ็บบาดของผู้พูด ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะหมายความว่า คนที่มีของบางอย่างจึงจะรู้ได้ว่า ความหมายของสิ่งนั้นเป็นอะไร เช่น คนอื่นไม่มีแว่นตา ก็ไม่มีทางรู้ความหมายของแว่นตา หรือว่าไม่มีปืนจึงไม่รู้ความหมายของปืน สำหรับกรณีดังกล่าวนี้ปัญหาอยู่ที่ว่า คนอื่นสามารถตรวจสอบสิ่งนั้นได้หรือไม่ ถึงแม้เขาจะไม่รู้จักสิ่งนั้น แต่ก็สามารถรู้จักสิ่งที่เหมือนกันในประเภทนั้น ๆ ได้หรือไม่ ถึงแม้เขาจะไม่รู้จักสิ่งนั้น แต่ก็สามารถรู้จักสิ่งที่เหมือนกับประเภทนั้น ๆ ได้ ปัญหาคือในกรณีของความรู้สึก เราไม่มีทางจะแยกประเภทของความรู้สึกได้ว่า เป็นการเจ็บชนิดนั้นชนิดนี้ วิตต์เกนสไตน์ตอบปัญหานี้ไว้ใน

PI 252 ว่า "เป็นไปได้สำหรับคนสองคนที่จะมีความรู้สึกที่เหมือนกัน" กล่าวคือ เป็นไปได้ที่ เราจะพูดว่า "ฉันรู้ว่า เธอก็รู้สึกเหมือนกับฉัน" ภายหลังจากที่ไปรับประทานอาหารมาด้วยกัน ใน PI 377 วิทต์เกนสไตน์ตอบว่า ความเหมือนก็เป็นคำถามทางจิตวิทยาเหมือนกัน (ทำไมคนถึงบอกว่าเหมือน) แต่อย่างไรก็ตาม ความเหมือนนั้นก็ขึ้นอยู่กับการใช้สถานการณ์ต่าง ๆ เช่น เราเปรียบสิ่งของว่าเหมือนกัน แต่ที่จริงแล้วก็ยังมีแง่มุมอื่นที่แตกต่าง ซึ่งเราไม่ต้องการจะเปรียบเทียบในสถานการณ์นั้น ๆ

เราจะเข้าใจเรื่องนี้ได้ดีขึ้น ถ้าเทียบตัวอย่างกับคำว่า "ความเพลิดเพลิน" (joy) วิทต์เกนสไตน์บอกว่า คำนี้ไม่ได้บ่งถึงประสบการณ์ภายใน และก็ไม่ได้บ่งถึงอาการภายนอก (Z 487) ถึงแม้ว่าไม่มีประสบการณ์ภายในรองรับก็ยังมีความหมายได้ ดังนั้นการที่บอกว่าผู้พูด "มี" ความรู้สึกบางอย่าง ปัญหาคือเราจะบอกได้อย่างไรว่ามีความรู้สึกเช่นไร เราจะแยกประเภทของความรู้สึกนั้นได้อย่างไร และถ้าพิจารณาประกอบกับคำว่าความเพลิดเพลิน" ที่วิทต์เกนสไตน์ยกขึ้นมาแสดงให้เห็นว่า คำนี้ไม่มีประสบการณ์ภายในรองรับแล้ว ข้อถกเถียงเรื่องภาษาเฉพาะตัวที่วิทต์เกนสไตน์ยกขึ้นมาได้เช่นกัน น่าจะเป็นประเด็นเรื่อง "ความหมายเฉพาะตัว" ของผู้พูดมากกว่าจะเป็นประเด็น "การมีประสบการณ์เฉพาะตัว" ของผู้พูด

การให้นิยามโดยการยกตัวอย่าง (Ostensive Definition)

เรื่องการให้นิยามโดยการยกตัวอย่างนี้เป็นประเด็นสำคัญที่วิทต์เกนสไตน์ใช้ได้แย้งว่า ภาษาเฉพาะตัวเป็นไปได้ กล่าวคือการให้นิยามโดยการยกตัวอย่างนั้นมีขอบพรมองในการใช้อธิบายเรื่องประสบการณ์เฉพาะตัว ใน Tractatus Logico-Philosophicus ไม่ปรากฏคำว่า "การให้นิยามโดยการยกตัวอย่าง" แต่อย่างไรก็ตาม วิทต์เกนสไตน์เสนอแนวคิดเรื่องการแสดงให้เห็น (showing) เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลก หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกับชื่อรองรับ การแสดงให้เห็นจึงคล้ายกับการให้นิยามโดยยกตัวอย่าง เพราะเป็นวิธีการพื้นฐานที่สุดในอันที่จะก้าวออกจากภาษาไปสู่ความเป็นจริงหรือโลกใน Tractatus Logico-Philosophicus ปรากฏคำว่า "แสดงให้เห็น"

ใน T4.121 และ T4.1212 แต่สำหรับการใช้นิยามโดยการใช้นิยามในภาษาที่หนึ่งถือว่าเป็น การอธิบายที่ยังอยู่ภายในภาษาเหมือนกับการเปิดดูคำอธิบายศัพท์ในพจนานุกรม เช่น ไม้ หมายถึง วัตถุที่เป็นของแข็ง ทำมาจากพืช ตัดไม่ได้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การอธิบายยังคง ต้องใช้นิยามในภาษาอธิบาย การอธิบายโดยใช้นิยามในภาษาก็ยังคงเป็นการพูดถึงคำต่าง ๆ ใน ภาษา อาจเรียกได้ว่ายังไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่ได้รับการรองรับการอธิบายโดยใช้การยกตัวอย่าง ให้ดู ดังจะเห็นได้จากที่วิตต์เกนสไตน์ กล่าวไว้ใน The Blue and Brown Books ว่า การใช้นิยามโดยการใช้นิยาม เป็นการใช้คำแสดงความหมายของคำอื่น เราจึงก้าว ไปไม่พ้นขอบเขตนี้ แต่ในกรณีของการใช้นิยามโดยการแสดงตัวอย่างจะทำให้เราก้าวไปสู่ขอบ เขตที่แท้จริงในการเรียนรู้ความหมาย⁴ สำหรับหนังสือ The Blue and Brown Books นั้นเป็นคำอธิบายเบื้องต้นก่อนที่จะเป็นหนังสือ Philosophical Investigations ชื่อ หนังสือเกริ่นไว้ว่าเป็น "การศึกษาเบื้องต้น" (Preliminary Studies for the Philosophical Investigations) ซึ่งวิตต์เกนสไตน์กำลังจะเปลี่ยนความคิดหรือปฏิเสธ รากฐานของการให้ความหมาย โดยวิธีการนิยามด้วยการยกตัวอย่างนั่นเอง

วิตต์เกนสไตน์สร้างคำขึ้นคำหนึ่ง เรียกว่า "Tove" (โตฟ) คนคนหนึ่งซึ่งมีมือไปที่ ดินสอแท่งหนึ่ง แล้วบอกว่า "นี่คือโตฟ" ปัญหาคือคนอื่นจะรู้ความหมายของคำ "โตฟ" ว่า อย่างไร วิตต์เกนสไตน์บอกว่า คำว่า "โตฟ" อาจหมายถึง ดินสอแท่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง "กลม" หมายถึง "ไม้" หมายถึง "หนึ่ง" หรืออาจจะหมายถึง "แข็ง" หรืออื่น ๆ อีก มากก็ได้ (BB p.2) และใน Philosophical Investigations วิตต์เกนสไตน์ยก ตัวอย่างเรื่องการสอนคนให้รู้จักคำว่า "สอง" ว่าหมายถึง "ชื่อ" ที่ตั้งให้กับกลุ่มลูกนก สองผลนี้ แต่ "สอง" คือชื่อของจำนวนนับ หรือถ้าทดลองสอนเกี่ยวกับชื่อของบุคคล โดยวิธี การใช้นิยามด้วยการยกตัวอย่างแล้ว เขาอาจจะเข้าใจว่าหมายถึง สี เชื้อชาติ และแม้กระทั่ง จุดของเข็มทิศ นั้นหมายความว่า การใช้นิยามโดยการยกตัวอย่างสามารถตีความได้ในทุกกรณี

---

⁴Ludwig Wittgenstein, The Blue and Brown Books, ed. R.R. (Oxford : Basil Blackwell, 1975) p. 1

(PI 28) ในที่สุดการแก้ปัญหาดังกล่าวของการให้นิยาม โดยการยกตัวอย่างก็คือ ต้องเพิ่มวิธีการโดยการใส่คำเข้าไป โดยการบอกไว้แต่แรกว่า "สอง" ในที่นี้หมายถึงจำนวนนับ ดังนั้นสิ่งนี้ต้องอธิบายก่อนการยกตัวอย่าง (PI 29) จะเห็นได้ว่าเมื่อการให้นิยามโดยการยกตัวอย่างสามารถตีความไปได้หลายอย่างนั้นก็หมายความว่าสิ่งที่เราหมายถึงมันที่แท้จริงแล้วมีลักษณะที่สลับซับซ้อน เราจึงสามารถอธิบายได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับสิ่ง จึงเกิดปัญหาขึ้นมาในลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าข้อบกพร่องในการอธิบาย โดยอาศัยการแสดงให้ดูโดยการยกตัวอย่างนั้น ทำให้วิตต์ เคนส์ได้ปฏิเสธการอธิบายโดยใช้วิธีการนี้ เพราะปัญหาก็จะเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน ถ้านำไปใช้ในการอธิบายสิ่งรองรับในปรัชญาระยะแรก กล่าวคือเป็นไปไม่ได้ที่จะบ่งถึงสิ่งรองรับที่กำลังหมายถึงสิ่งใดแน่ นอกจากนั้น การสอนคำว่า "นี้" (this) หรือว่า "ที่นี่" (here) ก็ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ เพราะคำว่า "นี้" แท้ที่จริงแล้วไม่ได้ระบุอะไรลงไปอย่างแน่ชัด ปัญหาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงว่าวิธีการที่เรียกว่า การให้นิยามโดยการยกตัวอย่างนั้นบกพร่องเท่านั้น แต่ปัญหาเกิดจากทางเลือกที่ทำให้เราตีความหรือเข้าใจสิ่งที่เกิดจากการอธิบาย โดยการยกตัวอย่างโดยไม่มีขอบเขตสิ้นสุดนั้น ที่แท้แล้วความแตกต่างของทางเลือกนี้เกิดจากการยอมรับการมีอยู่ของสิ่งในระดับปกติ เช่น น้ำ ฟ้า กา ไก่ ตู ฯลฯ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าวิตต์ เคนส์ได้เริ่มตั้งปัญหาหรือมีข้อสงสัยกับสิ่งรองรับ ในระดับที่รับรู้โดยการมีประสบการณ์โดยตรงจากผู้สังเกต ตรงจุดนี้ วิตต์ เคนส์ได้เริ่มเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับภาษา ไปสู่เกมภาษาตนเอง ซึ่งหัวใจสำคัญคือการทำตามกฎในการใช้ภาษา

กรณีการให้นิยามด้วยการยกตัวอย่างของภาษาเฉพาะตัวนั้น วิตต์ เคนส์ได้กล่าวถึงไว้ใน PI 258 "สมมติว่าใครสักคนต้องการจดบันทึกความรู้สึกที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันไว้ในสมุดบันทึก กล่าวคือ ถ้ามีความรู้สึกบางอย่างเกิดขึ้นก็เขียนเครื่องหมาย "S" ไว้ในสมุดบันทึก การกระทำอย่างนี้คือการให้นิยามโดยการยกตัวอย่าง ในกรณีของประสบการณ์เฉพาะตัวการพุ่งความสนใจไปยังความรู้สึกดังกล่าวนั้น แล้วเขียน "S" เป็นไปไม่ได้ ดังได้กล่าวแล้วว่า การให้นิยามโดยการยกตัวอย่าง เราสามารถตีความไปได้หลายหลาย (PI 28) ดังนั้นเราจึงกำหนดความหมายของข้อความที่ว่า "นี่คือสิ่งที่เรียกว่า "S" ไม่ได้เลย วิตต์ เคนส์ได้เห็นว่า จะหามาตรฐานถูกผิดไม่ได้เลย จะเห็นได้ว่า PI 258 นี้ วิตต์ เคนส์ได้สร้างตัวอย่างใน

ลักษณะที่เป็นการใช้สัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายโดยคนคนเดียวกัน นั่นคือเครื่องหมาย "S" เครื่องหมายดังกล่าวนี้มีลักษณะสำคัญคือ ยังไม่เป็นคำที่ใช้กันในภาษาสาธารณะ หรือภาษาโดยทั่วไปนั่นเอง ภาษาเช่นที่ว่านี้ (ใช้เครื่องหมาย "S") เป็นการเรียนรู้ความหมายของความรู้สึก โดยการให้วิธีการให้ทียามโดยยกตัวอย่าง เพื่อที่จะพยายามเข้าถึงข้อมูลผัสสะที่เราเผชิญโดยตรง ซึ่งก็ได้พิสูจน์แล้วว่า การให้ทียามโดยยกตัวอย่างนั้นเป็นไปได้ แม้ว่าจะเป็น การกระทำโดยคนคนเดียว ซึ่งยังไม่มีแนวความคิดทางด้านภาษาสาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้อง วิตต์เกนสไตน์ให้ข้อสังเกตไว้ตอนท้ายของ PI 258 ว่า ผู้ใช้เครื่องหมายดังกล่าวในกรณี ปัจจุบัน (ขณะใช้) ก็ยังไม่มีมาตรฐานว่าใช้ได้ถูก กล่าวคือ มันก็เกิดเครื่องหมาย "S" ที่เกิดขึ้นซ้ำกันนั้น แท้ที่จริงก็ไม่ว่า "S" นั้น มีความหมายเดียวกันตลอดหรือไม่ ตรงนี้ทำให้เรานึกถึง PI 202 ที่ว่า การคิดว่าเราทำตามกฎกับทำตามกฎได้จริง ๆ นั้นต่างกัน ดังนั้น PI 258 จึงอยู่ภายใต้แนวความคิดของการทำตามกฎด้วยว่า การทำตามกฎโดยคนคนเดียวนั้นเป็นไปไม่ได้

ข้อความที่แสดงเอกพจน์บุรุษที่หนึ่งในภาษาเฉพาะตัว

วิตต์เกนสไตน์กล่าวไว้ใน PI 243 แล้วว่า ภาษาเฉพาะตัวที่เขาหมายถึงนั้นได้แก่ ภาษาที่ผู้พูดเท่านั้นจะรู้ได้ ผู้พูดกล่าวถึงประสบการณ์ส่วนตัวออกมาเป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ในรูปของข้อความที่มีภาคประธาน (Subject) คือภาคประธานที่เป็นสรรพนามเอกพจน์บุรุษที่หนึ่ง ได้แก่ "ฉัน" ส่วนภาคแสดง (Predicate) ได้แก่คำที่อ้างถึงประสบการณ์ภายในหรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นคำทางจิต เช่น เจ็บ ปวด หิว ตั้งใจ กลัว เป็นต้น ปัญหา คือคำเหล่านี้บรรยายสภาวะที่เกิดขึ้นต่อประสบการณ์โดยตรงหรือไม่ วิตต์เกนสไตน์อธิบายว่า "ลองดูตัวอย่างเมื่อเด็กทำให้ตัวเองเจ็บตัวแล้วก็ร้องไห้ออกมา ผู้ใหญ่ก็สอนให้รู้จักพูดโดยการพูดออกมาว่า เจ็บ ต่อมาก็พูดเป็นข้อความ" (PI 244) วิตต์เกนสไตน์บอกว่าเป็นการสอนให้เด็กรู้จัก พฤติกรรมของการแสดงอาการเจ็บแบบใหม่ (new pain behaviour) ซึ่งหมายความว่า การแสดงออกมาด้วยคำพูดหรือข้อความนั้น แทน (replace) การร้องไห้ ไม่ใช่การบรรยาย (PI 244) การบรรยายในที่นี้หมายถึง การบรรยายสภาวะภายในตัวของผู้พูดข้อความนั้น

ใน PI 290 กล่าวว่า ข้อความ "ฉันทเจ็บปวด" นั้น เราไม่ได้กำลังอ้างถึงความรู้สึกบางอย่างแล้วบรรยายออกมา เพราะไม่มีมาตรฐานอะไรไปวัดได้ แต่เรากำลังแสดงออกด้วยคำพูดหรือข้อความ เราใช้สิ่งนี้ตามที่เราเคยได้รับการสอนมา สิ่งนี้เป็นการเริ่มต้นเกมภาษาประเภทหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เด็กเรียนรู้จักคำว่า "เจ็บ" แทนการร้องไห้หลังจากนั้นก็ปฏิบัติเช่นนี้ (PI 244) ใน PI 290 ได้เตือนว่า คำว่า "บรรยาย" อาจจะทำให้เราสับสนก็ได้ กล่าวคือแม้เราจะใช้คำคำเดียวกัน แต่ใช้ในเกมภาษาต่าง ๆ กล่าวคือ การกล่าวข้อความ "ฉันทบรรยายสภาวะทางจิต" ก็ต่างจาก "ฉันทบรรยายห้องของฉันท" (ว่ามีอะไรภายในห้องบ้าง เป็นต้น) ใน PI 291 ยังได้ขยายความต่อว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเป็น "การบรรยาย" แท้ที่จริงคือเครื่องมือที่มีไว้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนั้น ข้อความ "ฉันทเจ็บ" ถ้าจะใช้ในลักษณะที่เป็นการบรรยาย จะไม่ใช่เป็นการบรรยายสภาวะทางจิต แต่จะเป็นเครื่องมือบางอย่างที่เราใช้ในภาษาปกติ เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ในสถานการณ์บางอย่างที่แตกต่างออกไป เช่น เวลาเราไปพบแพทย์ เราพูดข้อความว่า "ฉันทปวดศีรษะ" ข้อความเช่นนี้มีมีความหมายในแง่ที่ว่าเป็นการบรรยายสภาวะบางอย่างของคนไข้ หรือในบางสถานการณ์อาจจะหมายถึง การปฏิเสธการเชื่อเชียวที่จะชวนออกไปข้างนอกบ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อความ "ฉันทปวดศีรษะ" ไม่ได้เป็นการบรรยายสภาวะภายในจิตที่เกิดอะไรขึ้น ทั้งนี้เพราะแยกไม่ได้ระหว่างการบรรยายกับสิ่งที่เราบรรยาย ซึ่งข้อความดังกล่าวไม่เหมือนกับข้อความเช่น "มีคนห้าคนในห้องนี้"

ดังนั้นในสายตาของวิตต์เกนสไตน์ เวลาที่ผู้พูดข้อความ "ฉันทเจ็บ" จึงเหมือนกับเป็นการแสดงอาการของความเจ็บปวด ซึ่งมีลักษณะเป็นธรรมชาติ ราวกับว่าเป็นการแสดงออกที่ไม่เป็นคำพูด (non-verbal expression) เหมือนกับการครวญครางออกมา แต่จะต่างกันตรงที่ข้อความ "ฉันทเจ็บ" นั้นเป็นประโยค แต่ในขณะที่การครวญครางไม่เป็นประโยค ใน Z 549 วิตต์เกนสไตน์บอกว่า เรามักจะเข้าใจผิดว่า การแสดงความรู้สึกออกมานั้นเป็นข้อความประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่าข้อความประเภทการทดสอบ (testing) การให้เหตุผล (justification) การยืนยัน (confirmation) และการปฏิเสธ (refutation) ขึ้นอยู่กับฐานะของข้อความภายในเกมภาษาใดภาษาหนึ่งด้วย และใน PI 189 วิตต์เกนสไตน์กล่าวถึงการเปรียบเทียบการร้องออกมากับประโยค "ฉันทรู้สึกกลัว"

ว่าจริง ๆ แล้วเป็นการเปลี่ยนจากเสียงร้องไปเป็นประโยค (ในภาษาปกติ) ความจริง
 ประโยค ฉันรู้สึกกลัวใกล้เคียงกับเสียงร้องมาก ข้อความนี้อาจจะหมายถึงอะไรได้หลาย
 อย่าง เช่น อาจจะหมายถึง ขอร้องให้ช่วย ขอร้องให้หยุดการกระทำอะไรบางอย่าง หรือแม้
 แต่เป็นเพียงคำบ่นออกมาเท่านั้น ตอนที่ขยของข้อความในหน้าดังกล่าวนี้วิตต์ เกนส์ ไนต์ตั้งปัญหา
 ขึ้นมาว่า ทำไมคนมักจะอ้างอยู่เสมอว่า ข้อความประเภทนี้เป็นการบรรยายหรือรายงาน
 สภาวะภายในจิต เมื่อแนวคิดดังกล่าวนี้เห็นว่าเป็นการรายงานสภาวะทางจิตของผู้พูด ดังนั้น
 จึงมีแต่เพียงผู้พูดเท่านั้นที่จะเป็นคนให้เหตุผลยืนยัน วิธีการตรวจสอบก็ต้องไปดูการใช้ข้อความ
 ดังกล่าวในสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่มีทางที่จะตรวจสอบด้วยตนเองได้ การตรวจสอบความจริง
 ของข้อความประเภทนี้จึงไม่ใช่การเปรียบเทียบกับความเป็นจริงหรือโลกแต่อย่างใด (PI
 278-79)

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ การเปรียบเทียบระหว่างข้อความเอกพจน์
 บุรุษที่หนึ่งกับข้อความเอกพจน์บุรุษที่สาม ในการอ้างถึงประสบการณ์ภายในซึ่งเกี่ยวข้องกับ
 ประเด็นสำคัญทางปรัชญาประเด็นหนึ่ง คือ เรื่องการรู้จิตอื่น (Knowledge of other
 minds) ข้อความเอกพจน์บุรุษที่สามได้แก่ "เขาเจ็บปวด" ("He/She is in pain) ข้อ
 ความประเภทนี้เราสามารถหามาตรฐานตรวจสอบได้ กล่าวคือ เราสังเกตพฤติกรรมของเขา
 วิตต์ เกนส์ ไนต์อธิบายตัวอย่างว่า เวลาที่เราเห็นคนคนหนึ่งซึ่งเราคิดว่าเขาต้องไปหาหมอ
 เราก็สังเกตพฤติกรรมของเขา เช่น สังเกตอาการว่าเป็นอย่างไร แต่ในกรณีตัวเราเองเรา
 ไม่ได้สังเกตพฤติกรรมของเรา แม้ว่าบางครั้งเราจะสังเกตบ้างก็ตาม (Z 539) การ
 สังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น เช่น ทำทางจะหมดลมหายใจ เดินไม่ไหว ส่วนในกรณีของ
 เราเองเราไม่ได้สังเกตพฤติกรรมของเรา ใน The Blue Books กล่าวว่า สำหรับ
 ข้อความ "ฉันเจ็บปวด" คำว่า "ฉัน" ในที่นี้ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสรรพนามแต่อย่างใด BB
 68 ใน PI 404 กล่าวไว้ในแง่ที่ว่า เวลาที่ผู้พูดข้อความ "ฉันเจ็บปวด" นั้นไม่ได้
 ระบุเอกลักษณ์ของผู้พูดว่าเป็นอย่างไร คำว่า "ฉัน" นั้นเป็นเครื่องมือในภาษาของเรา ซึ่ง
 จะใช้ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ การพูดออกมาลอย ๆ จึงเข้าใจไม่ได้ กล่าวคือ ไม่ได้ระบุ
 เฉพาะเจาะจงลงไป เราไม่ได้ชี้มือมาที่ตัวเราเวลาพูด ไม่เหมือนกับข้อความ "เขาเจ็บ
 ปวด" เราสามารถระบุลงไปได้ว่า "เขา" คือคนไหน ปัญหาคือถ้าเหตุผลของวิตต์ เกน-

สไตน์ถูกการรู้จักอื่นก็เป็นไปไม่ได้ เพราะวิธีการรู้จักอื่นอาศัยวิธีการเทียบเคียง (Analogy) กล่าวคือ ถ้ามีเหตุการณ์ทางจิตเกิดขึ้นกับตัวเรา เรามักว่าเรารู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้น เราก็เทียบเคียงว่าเมื่อมีเหตุการณ์ทำนองเดียวกันเกิดขึ้นกับบุคคลอื่น เราก็จะสรุปว่า คนอื่นน่าจะมีสภาวะเช่นเดียวกับเรา ปัญหาคือจิตของเราเองยังรู้ไม่ได้ ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่มุมของการไม่สามารถเปรียบเทียบกับความเป็นจริงภายในจิต หรือการพูดข้อความเอกพจน์บุรุษที่ทั้งซึ่งคำว่า "ฉัน" ไม่ได้บ่งชี้ (designate) ว่าหมายถึงตัวผู้พูดอย่างชี้เฉพาะ ดังนั้นการเทียบเคียงจึงเป็นไปไม่ได้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าสำหรับข้อความเอกพจน์บุรุษที่สามนั้น เราสามารถหามาตรฐานทางพฤติกรรมได้โดยการสังเกต แต่ก็ไม่เท่ากับว่าเรารู้จักอื่น เพียงแต่ว่าข้อความเอกพจน์บุรุษที่สามสามารถมีมาตรฐานที่เป็นอิสระจากสิ่งที่ถูกวัดได้

ลักษณะการอ้างถึงประสบการณ์

ใน PI 243 บอกว่าภาษาเฉพาะตัว "อ้างถึง" ประสบการณ์โดยตรงของผู้พูด ปัญหาคือการอ้างถึง หมายความว่าอะไร ใน PI 244 วิดต์เกินสไตน์อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคำกับความรู้สึก โดยถามคำถามว่า คนเราเรียนรู้ความหมายของชื่อ ที่กล่าวถึงความรู้สึกได้อย่างไร คำตอบคือ ในกรณีของคำว่า "เจ็บ" เราเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงระหว่างคำกับการแสดงออกซึ่งความรู้สึกอย่างง่ายและเป็นธรรมชาติ (the primitive, the natural expressions of the sensation) โดยการยกตัวอย่างเด็ก เวลาที่ทำให้ตัวเองเจ็บแล้วร้องไห้ ต่อจากนั้นผู้ใหญ่ก็สอนให้พูดคำอุทาน ต่อมาก็พูดประโยค นี่คือการสอนเด็กให้รู้จักพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ เช่น เวลาที่ถูกหนามตำ เราก็ลั่นมือแล้วร้องคำว่า "เจ็บ" การลั่นมือ หมายถึงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ ส่วนในกรณีการสอนเด็ก เช่น เมื่อเด็กถูกของร้อนก็สอนให้อุทาน "ฮือ" แล้วก็พูดเป็นประโยค เช่น "หนูเจ็บ" ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ อาจจะมีผู้แย้งว่า ทุกครั้งที่พูดคำว่า "เจ็บ" หมายถึง "การร้องไห้" ใช่หรือไม่ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแทนที่ว่า "เจ็บ" จะหมายถึงความรู้สึกเฉพาะตัวกลับกลายเป็นว่า "เจ็บ" หมายถึงพฤติกรรมภายนอกที่แสดงอาการเจ็บ ถ้าเช่นนั้นก็จะไม่ต่างอะไรไปจากพฤติกรรมนิยม วิดต์เกินสไตน์กล่าวถึงเป็นทำนองตั้งคำถามไว้ว่า "ดูเหมือนว่า (สิ่งที่วิดต์เกินสไตน์เสนอนั้น) มี

ลักษณะแบบแฝงคล้ายพวกพฤติกรรมนิยม เพราะว่าสิ่งที่บอกมานั้น นอกจากเรื่องพฤติกรรมแล้ว เหลวไหลทั้งหมด" (PI 307) ดูเหมือนว่าวิตต์เกินสไตน์ตอบว่า แท้ที่จริงเราต้องปฏิเสธ ไวยากรณ์ (ในความหมายของวิตต์เกินสไตน์) ซึ่งบังคับเราอยู่คือ แบบจำลองในลักษณะ "Object and designation" หมายความว่า คำว่า "เจ็บ" ในแง่ที่เป็นชื่อของความรู้สึก ถ้าเราไม่ระมัดระวังก็จะอยู่ในแบบจำลองเดียวกันกับคำว่า "สุนัข" ที่เป็นชื่อของสัตว์ชนิดหนึ่ง คำว่า "สุนัข" เราแสดงให้ดูโดยชี้ไปที่สุนัข แต่เวลาเราสอนคำว่า "เจ็บ" เราทำเช่นนี้ไม่ได้ เราทำได้แต่เพียงแสดงโดยดูพฤติกรรมของความเจ็บปวด และใน PI 304 นี้เองที่วิตต์เกินสไตน์บอกว่า เขาต้องการปฏิเสธแนวความคิดที่ว่าภาษาทำหน้าที่ในลักษณะเดียว กล่าวคือ ชื่อบ่งถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ใน PI 304 นี้ เช่นกัน วิตต์เกินสไตน์สรุปว่า ความรู้สึกต้องเป็นบางสิ่งบางอย่าง แต่เป็นบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้เรารู้สึก แล้วก็ตั้งชื่อว่า "เจ็บ"⁵

นอกจากนั้นใน PI 281 กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดพฤติกรรมนิยม กล่าวคือ พวกพฤติกรรมนิยมจะบอกว่ามนุษย์ไม่มีอะไรมากไปกว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น ไม่มี ความเจ็บ มีแต่พฤติกรรมของความเจ็บ ซึ่งพิจารณาโดยผิวเผินแล้ว คล้ายวิตต์เกินสไตน์หรือแม้กระทั่งใน PI 304 ก็อาจจะพาให้เราสงสัยว่า ความรู้สึกเจ็บกับพฤติกรรมของความเจ็บนั้น ไม่มีอะไรต่างกัน แต่ถ้าเราเข้าใจภายใต้กรอบของปรัชญาภาษาในระยะหลังของวิตต์เกินสไตน์แล้ว (เช่น เรื่องกฎ และเกมภาษา ตลอดจนการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชื่อกับสิ่ง) เราจะเข้าใจได้ว่าวิตต์เกินสไตน์ไม่ได้เป็นพวกพฤติกรรมนิยม มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะใช้เกม

⁵ Ludwig Wittgenstein, Philosophical Investigations, p.102 (PI 304) ..... " And yet you again and again reach the conclusion that the sensation itself is a nothing" - Not at all. It is not a something, but not a nothing either! The conclusion was only that a nothing would serve just as well as a something about which nothing could be said. We have only rejected the grammar which tries to force itself on us here.

ภาษาภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ กันได้ หรือใน PI 250 วิดต์เกนส์ไต้น์เสนอว่า สุนัขมักจะเชื่อ
 สัตย์เกินไปใช้ไหมที่ไม่สามารถแก้งทำเป็นเจ็บปวดได้ คำตอบก็คือ เราอาจจะสอนให้มันร้อง
 ครวญครางออกมาในบางโอกาสได้ แม้ว่ามันอาจจะไม่ได้เจ็บปวดจริง ๆ ซึ่งเราดูแล้วเหมือน
 กับแสดงการเจ็บปวด กล่าวคือ ในกรณีปกติ เวลาเราตีสุนัขแล้วมันร้อง เราใช้คำว่า "แสร้ง"
 ทำเป็นร้องไม่ได้ วิดต์เกนส์ไต้น์กล่าวไว้ชัดว่า การโกหกเป็นเกมภาษาอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องมี
 การเรียนรู้ (PI 249) หรือตัวอย่างสุนัขในมาซากลที่บอกเลขได้ แท้ที่จริงเป็นการแสดง
 พฤติกรรมภายนอกที่เราสอนให้มันมีปฏิกริยาในเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ถ้าทำเช่นนั้นเช่นนั้น เราจะ
 มีการตอบแทนด้วยรางวัลและการลงโทษ ถ้ามันบอกเลขง่าย ๆ ได้ถูก เราจะลูบหลังมันหรือ
 ให้อาหาร บอกเลขผิดเราก็จะไม่ให้รางวัลอาจจะมีการลงโทษด้วย แต่ถ้าเรารู้ตัวอย่าง
 ไหมที่ยังไม่เคยสอนสุนัขมันก็จะทำไม่ได้ การโกหกและการแสร้งทำนั้นใช้ได้กับมนุษย์ที่ผ่าน
 การเรียนรู้เรื่องเกมภาษาเหล่านี้มาแล้วเท่านั้น

การตรวจสอบประสบการณ์เฉพาะตัว

ในการอธิบายเรื่องความรู้สึก หรือสภาวะทางจิตนั้น โดยทั่วไปมักจะใช้วิธีการที่
 เรียกว่า การนิจภายใน (introspection) สำหรับวิดต์เกนส์ไต้น์แล้ว นี่เป็นความเข้าใจ
 ผิดอย่างสำคัญ เขากล่าวไว้ใน PI 314 ว่า "ความเข้าใจผิดอย่างสำคัญก็คือ เรามักมี
 แนวโน้มที่จะศึกษาอาการปวดหัวที่เกิดขึ้นกับเราอยู่ขณะนี้ เพื่อที่เราจะได้เข้าใจปัญหาทางปรัช
 ญาที่เกี่ยวกับความรู้สึก" สำหรับวิธีการนิจภายในนั้น เราอาจสร้างนิยามขึ้นใช้สำหรับเรา
 เอง เวลาที่เราใช้วิธีดังกล่าวเช่น การที่เราไปไหนไกล ๆ เราคิดถึงบ้าน เราอาจจะ
 สร้างจินตนาการเกี่ยวกับบ้านของเรา คิดถึงสนามหญ้า คิดถึงห้องนอน ฯลฯ แต่ปัญหาคือ
 ครั้งต่อไปเวลาที่เราคิดถึงบ้าน เราอาจมีจินตภาพอย่างอื่น เช่น เราอาจจะนึกถึงคนในบ้าน
 ครั้งต่อ ๆ ไปก็อาจจะนึกถึงสิ่งอื่น ๆ นั้นความหมาย ความ วิธีการสร้างจินตภาพหรือการนิจ
 ภายในไม่ได้ให้ความหมายคงที่สำหรับคำว่า "คิดถึง" เลย นอกจากนั้นการใช้วิธีนิจภายใน
 สำหรับคนอื่น ๆ ในกรณีการเข้าใจคำว่า "คิดถึง" ก็อาจจะเป็นการสร้างจินตภาพของสิ่งอื่น
 ๆ ได้อีกมากมาย นอกจากนั้นในบางกรณีก็ใช้วิธีการนิจภายในไม่ได้ ถ้าคำทางจิตที่เราใช้

วิธีการนิรนัยในต้องการการเข้าใจทั้งหมด ไม่ใช่เป็นเพียงแง่เดียว สมมติว่ามีลักษณะที่เราต้องเข้าใจจาก a..... n ปัญหาคือ ในเวลาหนึ่ง ๆ ที่เรานิรนัยในเราจะทำได้อย่างไร วิตต์ เกนส์ไตน์ เคยยกตัวอย่างคำว่า "ความเพลิดเพลิน" ว่าเป็นคำที่ไม่ได้บ่งถึงสิ่งภายใน นอกจากนั้นยังไม่ได้บ่งถึงอะไรภายนอกด้วย (Z 487) ดังนั้นในแง่ที่การนิรนัยในกรณีนี้จึงเป็นไปได้

ในกรณีความทรงจำ ก็ดูเหมือนเป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่เรานำมาตรวจสอบประสบการณ์เฉพาะตัวได้ ทั้งนี้ต้องเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนว่า ความทรงจำของสิ่งภายในกับความทรงจำของสิ่งภายนอกไม่เหมือนกัน เช่น วัณนี้เราจำได้ว่า เมื่อวานเราไปตลาดกรณีเช่นนี้ เราตรวจสอบได้ว่า เราไปตลาดจริงหรือไม่ แต่ปัญหาก็คือจะใช้ความทรงจำตรวจสอบดูว่า เรามีประสบการณ์ภายในเช่นไรนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ สมมติว่าเราปวดศีรษะ ตรวจสอบการปวดศีรษะครั้งแรกว่าเป็นอย่างไรก็ทำไม่ได้ กรณีนี้ก็จะเป็นอย่างเดียวกับที่ได้อธิบายไว้ตอนต้นในเรื่องการนิรนัยในแล้วว่าเป็นไปไม่ได้ วิตต์ เกนส์ไตน์ เคยยกตัวอย่างกรณีเช่นว่า เราลืมไปแล้วว่า รถไฟออกจากสถานีเวลาเท่าไร วิธีการของเราคือนิรนัยในใจของตารางรถไฟ ออกว่าเป็นอย่างไร วิตต์ เกนส์ไตน์ บอกว่ากรณีเช่นนี้ ไม่แน่ใจว่าเราจะทำได้ถูกต้องเหมือนกับ การซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันอีกหนึ่งฉบับ เพื่อจะตรวจสอบว่ามีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นหรือไม่ (PI 265) กรณีเหล่านี้เราไม่มีทางจะรู้ได้ว่าเหตุการณ์จริงเป็นเช่นไร

ประมวลความสัมพันธ์ระหว่างการทำตามกฎกับปัญหาภาษาเฉพาะตัว

จุดมุ่งหมายของผู้วิจัยที่สำคัญคือ การอธิบายปัญหาภาษาเฉพาะตัวของวิตต์ เกนส์ไตน์ น่าจะเป็นการพิจารณาโดยการทำความเข้าใจเรื่องการทำตามกฎ การทำตามกฎนั้นผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในตอนต้นของบทนี้แล้วว่า มีลักษณะที่เป็นการทำตามกฎในเชิงประชาคม ซึ่งเป็นแนวการตีความวิตต์ เกนส์ไตน์ตามที่คริบกีเสนอไว้ ถ้าเข้าใจการทำตามกฎตามแนวนี้ ปัญหาที่ถกเถียงกันในหมู่นักปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาภาษาเฉพาะตัวของวิตต์ เกนส์ไตน์จะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรืออย่างน้อยทำให้เราเข้าใจได้ว่าภาษาเฉพาะตัวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ส่วนการตีความในแนวอื่น เช่น การตีความเรื่องการทำตามกฎในแง่ที่เป็นความสม่ำเสมอของการกระทำ

ตามกฎนั้น ข้อสรุปที่มีต่อปัญหาภาษาเฉพาะตัวคือภาษาเฉพาะตัวเป็นไปได้ในลักษณะที่เป็นการกระทำโดยคนคนเดียว ดังที่ปรากฏในการตีความของเบเกอร์และแฮคเกอร์ เป็นต้น

สาระของการทำตามกฎที่สามารถตอบปัญหาภาษาเฉพาะตัวได้ก็คือ PI 202 ซึ่งกล่าวไว้ชัดเจนว่าการเชื่อว่าการทำตามกฎต่างจากการทำตามกฎ และเราไม่สามารถทำตามกฎได้ "โดยลำพังหรือเฉพาะตัว" ถ้าเรายึดถือคำอธิบายใน PI 202 ไว้เป็นกรอบอ้างอิงแล้ว เราก็สามารถที่จะเข้าใจปัญหาภาษาเฉพาะตัวได้ เช่น กรณีใน PI 243 นั้น วิตต์เกินสไตน์เริ่มอธิบายเนื้อเรื่องของภาษาเฉพาะตัวไว้ว่า ภาษาเฉพาะตัวที่วิตต์เกินสไตน์หมายถึงนั้นเป็นภาษาที่ผู้พูดคนเดียวเท่านั้นที่จะรู้ได้ กรณีเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า วิตต์เกินสไตน์มีคำตอบไว้ล่วงหน้าแล้วว่า เป็นไปไม่ได้ นอกจากนั้นถ้าพิจารณาประกอบกับ PI 258 ที่วิตต์เกินสไตน์นำเสนอเรื่องการบันทึกความรู้สึกที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน โดยใช้เครื่องหมาย "S" นั้นในแง่หนึ่งวิตต์เกินสไตน์ปฏิเสธวิธีการเข้าใจสิ่ง โดยการนิยามด้วยการแสดงตัวอย่าง แต่ในอีกแง่หนึ่งน่าจะพิจารณาจากหลักการเรื่องการทำตามกฎด้วย ทั้งนี้เพราะการใช้เครื่องหมายดังกล่าวอย่างเฉพาะตัวนั้น ไม่สามารถกำหนดความหมายได้คงที่ ผู้วิจัยคิดว่า เหตุที่วิตต์เกินสไตน์ต้องการโต้แย้งสิ่งที่น่าสนใจไว้ใน PI 243 และ PI 258 (รวมทั้งตัวเนื้อหาของภาษาเฉพาะตัวทั้งหมดนั้น) ส่วนหนึ่งเป็นความพยายามที่จะปฏิเสธแนวคิดโซลิบิซิซึมนั่นเอง เพราะตัวอย่างที่วิตต์เกินสไตน์นำเสนอเช่นนั้นทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นตัวแบบของโซลิบิซิซึม เช่น การที่ผู้พูดคนเดียวเท่านั้นที่จะรู้ได้ หรือภาษาที่เป็นเครื่องหมาย "S" นั้นยังไม่ได้เป็นภาษาสาธารณะ เป็นต้น

สำหรับประเด็นเรื่องการตรวจสอบประสบการณ์ส่วนตัวโดยใช้การนิยามภายในหรือการใช้ความทรงจำตรวจสอบนั้น ถ้าจะพิจารณาอย่างผิวเผิน ดูเหมือนว่าวิตต์เกินสไตน์ตั้งข้อสงสัยในลักษณะเดียวกับพวกสเค็ปติก กล่าวคือ วิธีการเหล่านี้ใช้ไม่ได้เพราะจะนำไปสู่ "infinite regress" แต่ถ้าพิจารณาจากแง่มุมของการทำตามกฎแล้วผู้วิจัยเห็นว่า คำตอบของวิตต์เกินสไตน์ไม่เหมือนกับกรณีของพวกสเค็ปติก วิตต์เกินสไตน์สงสัยในเรื่องการใช้ภาษาที่จะทำให้เกิดความหมายคงที่ ไม่ใช่เป็นกรณีที่ว่าเราจะรู้สิ่งนั้นได้อย่างไร (ซึ่งเป็นคำถามที่พวกสเค็ปติกสงสัย)

ดังได้กล่าวแล้วว่า แนวคิดเรื่องการทำตามกฎนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องเกมภาษา ทำให้เราสามารถเข้าใจสิ่งที่วิตต์เกนส์ได้อธิบายไว้ในเรื่องการพูดข้อความทางจิตได้ในแง่ที่ว่าข้อความทางจิต เช่น ฉันทกลัว ฉันทเจ็บ นั้นถึงแม้วิตต์เกนส์เห็นว่าไม่ได้บ่งถึงสิ่งใดในการพูด แต่การที่เข้าใจได้ เพราะมีที่ใช้ในภาษาต่าง ๆ ซึ่งเกมภาษาต่าง ๆ นั้นเป็นรูปแบบของชีวิต กล่าวคือ ประชาคมจะเป็นผู้กำหนดว่า ลักษณะอย่างไรจึงเรียกว่า เจ็บหรือกลัว เป็นต้น ในแง่นี้ก็คือการที่สมาชิกของประชาคมต้องทำตามกฎที่ประชาคมสอนไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย